

2 POJEM HISTORICKÁ KULTURA, HISTORICKÉ VĚDOMÍ, VIZUALITA V HISTORICKÉ KULTUŘE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Kapitola vás seznámí s pojmem historická kultura. Seznámíte se se strukturou historické kultury, s pojmy historické myšlení a historická gramotnost. Seznámíte se důvody nezbytnosti popularizace historické vědy.

CÍLE KAPITOLY

- Seznámení se základními pojmy
 - Seznámení s kategoriemi historické kultury
 - Seznámení s důvody potřeby popularizace historické vědy
-

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

historická kultura – historická věda – historické myšlení – historické vědomí – historické povědomí

2.1 Historická kultura

Historická kultura je vztahem konkrétní společnosti (skupiny) i jednotlivců k historické skutečnosti, je to „celek obsahující všechny oblasti historického myšlení, a to (...) jak v jejich poznávací, tak hodnotové rovině“. (BENEŠ 1995, s. 154) Mediální výstupy vztahující se k historii, například historické dokumentární filmy či historické filmy, jsou tedy součástí historické kultury.

Prostor historické kultury je však mnohem širší a zabírá rovněž další (pestré a různě kvalitní) vrstvy komunikace o historii. Hovořit můžeme „o historické kultuře určité společenské vrstvy nebo skupiny, společnosti jako celku, anebo také konkrétního jedince“. (BENEŠ 1995, s. 154) Do historické kultury dle Zdeňka Beneše pak patří i instituce, které ve společnosti jakkoli šíří historické informace. Všechny tyto sféry historické kultury jsou podle něj „mezi sebou propojovány řadou sociologických a historicky konkrétních vazeb, umožňujících různorodé kombinace, a tak i velmi bohaté reálné působení historických vědomostí ve společnosti“. (BENEŠ 1995, s. 156)

Za znaky historické kultury tak můžeme považovat (BENEŠ 1995, s. 154–156):

- 1) komplexnost;
- 2) sociální rozměr (historická kultura skupin, vrstev i jednotlivců...);
- 3) institucionální zakotvení umožňující existenci a šíření historických informací (školy, kulturní a paměťové instituce, masová média, knihovny, částečně i politické instituce). Sem dle Beneše spadají i fenomény, s nimiž tyto instituce pracují, film vzniká v nějakých podmínkách výrobních, produkčních, distribučních.

2.2 Kategorie historické kultury

Z hlediska používání a interpretace historických informací pak můžeme historickou kulturu rozdělit do kategorií – zahrnout do nich můžeme historické myšlení, historické poznání, historické vědomí a historické povědomí. Jádrem historické kultury je odborná historická věda, která rozvíjí historické poznání (myšlení). Historické vědomí můžeme objasnit jako aktuální, žitý vztah k minulosti. Je vytvářeno na základě zpřítomňování minulosti. Kvalita historického vědomí se přitom v podstatě opírá o dosažený stav historického poznání. Toto však vůbec nemusí platit u historického povědomí, kde mohou kvůli neschopnosti kritické reflexe splývat fakta a fikce. Komunikace s minulostí zde tak může být nepřesná, mnohdy zcela chybná, zatížena historickými mýty. (BENEŠ 1995, s. 164–180) Tyto mýty mohou mít původ v zakotvení v již překonaném stavu historického poznání. Historické vědění totiž není kumulativní, historikové mnohdy předkládají zcela nové interpretace, jež se nemusejí shodovat s interpretacemi předchozích kolegů, ba dokonce mohou jejich tvrzení zpochybňovat či zcela vyvracet. Historické vědění neustále narůstá a dle Richarda Evanse „často historikům umožňuje přiblížit se k novým interpretacím v oblastech, jež studují“ (2019, s. 46–48). Na základě těchto mýtů ve společnosti mohou vznikat narativy, které ovlivňují filmové tvůrce i diváky, kteří pak dílo často hodnotí i na základě toho, nakolik splnilo jejich představu. Také umělecká díla se často na posílení takových mýtů mohou podílet – typicky například jsou-li ovlivněna propagandou. V českém prostředí jsou např. stále přítomné mýty kolem husitství, národního obrození, baroka a zlých jezuitů, první republiky. (BENEŠ 1995, s. 176)

2.3 Historická věda a popularizace

Historická věda má v historické kultuře klíčové postavení, pokouší se o co nejobjektivnější a nejpřesnější poznání, pro širší populaci jde však často – i ve snaze o vědeckost za každou cenu – o nesrozumitelné, příliš abstraktní sdělení. Historická věda tedy potřebuje popularizaci, například mediální historické produkty. Potřebuje další oblasti historické kultury (v podstatě i poučené publikum), které celek historické kultury dotvářejí. A právě mimovědecké oblasti historické kultury připravují půdu pro recepci výsledků bádání historické vědy. Pokud by historická kultura byla totožná jen s historickou vědou, jednalo by se o neživotnou izolaci historického myšlení pro historické myšlení. Izolovaná historická věda by celek historické kultury nezaplnila. Taková historická kultura by podle Beneše byla jen „torzem – fantaskně abstraktním monstrem, které by reálně nemohlo vůbec sociokulturně fungovat“. (BENEŠ 1995, s. 158)

Živý a žitý vztah k minulosti by bez této popularizace nemohl být směrem ke společnosti vůbec rozvíjen. Jedním z prostředků takové popularizace historického poznání směrem k širší společnosti je dokumentární film. Je tedy v zájmu historické vědy „vést dialog“ s tvůrci dokumentárního filmu, stejně jako je v zájmu dokumentaristy vést při tvorbě dialog s historikem.

SHRNUTÍ KAPITOLY

- Historická kultura je vztahem konkrétní společnosti (skupiny) i jednotlivců k historické skutečnosti a zahrnuje řadu vrstev komunikace o historii.
 - Historickou kulturu můžeme rozdělit do kategorií – zahrnout do nich můžeme historické myšlení, historické poznání, historické vědomí a historické povědomí.
 - Klíčové postavení má v historické kultuře historická věda, ta však nemůže existovat izolovaně, pro recepci výsledků jejího bádání nepoučeným publikem je potřeba popularizace, k té mimo jiné slouží média.
 - Mediální výstupy mohou často podléhat mýtům a stereotypním narativům a často se na posílení takových mýtů mohou podílet.
-

K ZAMYŠLENÍ

Jakou funkci dle vašeho názoru může plnit v historické kultuře dokumentární film?

DALŠÍ ZDROJE

BENEŠ, Zdeněk. *Historický text a historická kultura*. Praha: Karolinum, 1995.

EVANS, Richard J. *Na obranu historie*. Praha: Argo, 2019.